

3.1. Теоретичні підходи до діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства

Для проведення діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства науковці пропонують численні методики фінансового аналізу. Необхідність використання тих чи інших процедурних моментів методики фінансового аналізу корелює з поставленими цілями замовниками, а також з наявністю певного забезпечення: інформаційного, часового, методичного й технічного. Відповідно до деталізації аналітичної роботи передбачається її організація шляхом двохмодульної структури [1, с. 24]:

- експрес-аналіз фінансового стану,
- детально-послідовний аналіз фінансового стану.

Експрес-аналіз фінансового стану підприємства має на меті зриму й спрощену оцінку фінансового благополуччя та динаміки розвитку сільськогосподарського підприємства. В.В. Ковальов в ході аналізу [1, с. 56] рекомендує розрахувати комплекс показників з доповненням їх методами, що засновані на досвіді та кваліфікації фінансового аналітика (таблиця 1).

Експрес-аналіз доречно виконувати трьома блоками [1, с. 43]:

1. Підготовчий етап.
2. Ретроспективний огляд фінансової звітності.
3. Фінансово-економічний аналіз звітності.

Ціллю першого етапу є прийняття рішення про можливість та доцільність аналізу фінансової звітності й переконання в доречності використання певних форм звітності. На цьому етапі проводиться візуальна і найпростіша арифметична перевірка звітності за формальними ознаками і по суті: перевіряється наявність всіх необхідних форм і додатків, реквізитів і підписів, визначається правильність і чіткість усіх звітних форм; перевіряються валюта балансу і всі проміжні підсумки.

Метою другого етапу є ознайомлення з пояснювальною запискою до балансу. Це необхідно для того, щоб оцінити умови роботи в звітному періоді, обґрунтувати тенденції головних показників діяльності сільськогосподарського підприємства.

Безпосередньо третій етап є основним в експрес-аналізі; його мета - узагальнена оцінка підсумків господарської діяльності та фінансового стану об'єкта аналізу. Запропонований аналіз проводиться з тим або іншим ступенем деталізації в інтересах різних користувачів.

Експрес-аналіз варто завершувати висновком про доцільність або необхідність більш поглибленого і детального аналізу фінансових результатів і фінансового становища сільськогосподарського підприємства.

Комплекс аналітичних показників для експрес-аналізу

Напрямок аналізу	Показники
1. Оцінка економічного потенціалу сільськогосподарського підприємства	
1.1. Оцінка майнового стану	Розмір основних засобів та частка їх в загальній сумі активів підприємства. Загальна сума матеріальних активів, що знаходяться в користуванні підприємства. Коефіцієнт зносу основних засобів.
1.2. Оцінка фінансового стану.	Розмір власних коштів та частка їх в загальній сумі джерел. Частка власних оборотних коштів у загальній їх сумі. Частка довгострокових позикових коштів у загальній сумі джерел. Коефіцієнт покриття (загальний). Коефіцієнт покриття запасів.
1.3. Існування "хворих" статей у звітності.	Збитки. Позички і позики, не погашені в строк. Прострочена дебіторська і кредиторська заборгованість. Векселі видані (отримані) прострочені.
2. Оцінка результатів фінансово-господарської діяльності.	
2.1. Оцінка прибутковості.	Прибуток. Рентабельність загальна. Рентабельність основної діяльності.
2.2. Оцінка динамічності.	Зіставно порівняльні темпи зростання виручки, прибутку і авансованого капіталу. Оборотність активів. Тривалість операційного і фінансового циклів. Коефіцієнт поверненої дебіторської заборгованості.
2.3. Оцінка ефективності використання економічного потенціалу.	Рентабельність авансованого капіталу. Рентабельність власного капіталу.

Метою деталізованого аналізу фінансового стану підприємства є більш ґрунтовна характеристика майнового і фінансового стану сільськогосподарського підприємства, результатів його діяльності в звітному періоді, який завершився, а також надання пропозиції щодо можливостей розвитку суб'єкта господарювання на перспективу. Такий аналіз конкретизує, доповнює і розширює окремі процедури експрес-аналізу. Зауважимо, що ступінь деталізації залежить від бажання аналітика.

В.В. Ковальовим запропоновано наступний перелік аналітичних обчислень, який об'єднано програмою поглибленого аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства [1, с. 48]:

- 1) Ретроспективна оцінка економічного і фінансового становища суб'єкта господарювання.
- 2) Характеристика загальної направленості фінансово-господарської діяльності.
- 3) Викриття «хворих статей звітності».
- 4) Оцінка й аналіз економічного потенціалу суб'єкта господарювання.
- 5) Оцінка майнового стану.
- 6) Побудова аналітичного балансу-нетто.
- 7) Вертикальний аналіз балансу.
- 8) Горизонтальний аналіз балансу.
- 9) Аналіз якісних змін на краще у майновому стані.
- 10) Оцінка фінансового стану.
- 11) Оцінка ліквідності.
- 12) Оцінка фінансової стійкості.
- 13) Оцінка і аналіз результативності фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання.
- 14) Оцінка основної діяльності.
- 15) Аналіз рентабельності.
- 16) Оцінка положення на ринку цінних паперів.

Для порівняння розглянемо ще методику аналізу фінансового стану, представлену І.Т. Балабановим в науковій праці "Основи фінансового менеджменту" [4].

Так, переміщення абияких трудових й матеріальних ресурсів, товарно-матеріальних цінностей відбувається одночасно з нагромадженням й розтрачанням грошових коштів, через це фінансовий стан господарюючого суб'єкта віддзеркалює усі сторони його виробничої та торговельно-збутової діяльності.

І.Т. Балабанов закликає проводити характеристику фінансового стану за такою схемою (послідовністю) [4, с. 76]:

- «Аналіз доходів (рентабельності);
- Аналіз фінансової стійкості;
- Аналіз кредитоспроможності;
- Аналіз витрачання капіталу;
- Аналіз рівня самофінансування;
- Аналіз валютної самоокупності».

Аналіз прибутковості господарюючого суб'єкта визначається абсолютними й відносними показниками. Абсолютний показник дохідності виражений сумою прибутків або доходів.

Відносним показником є рівень рентабельності. Рентабельність визначається загальною прибутковістю або прибутковістю виробничо-торговельно-збутового процесу. Дана величина обчислюється рівнем рентабельності. Рівень рентабельності господарюючих суб'єктів, об'єднаних виробництвом продукції (товарів, робіт, послуг), визначається співвідношенням прибутку від реалізації продукції до собівартості продукції у відсотках.

Здійснюючи аналіз, фінансові аналітики досліджують динаміку зміни обсягу чистого прибутку, рівня рентабельності та фактори, що їх окреслюють.

Фінансово стійким рахуюють підприємство, що власними коштами покриває кошти, внесені в активи (основні засоби, нематеріальні активи, оборотні кошти), відшкодовує прострочену дебіторську та кредиторську заборгованість та розраховується в строки за своїми зобов'язаннями. Визначальним в фінансовій діяльності, на думку І.Т. Балабанова [4], є сбалансоване надходження та витрачання оборотних коштів. Таким чином, в ході проведення аналізу фінансового стану питанням раціонального використання оборотних коштів приділяється основна увага.

Отже, методика обчислення фінансової стійкості охоплює наступний аналіз [4, с. 47]:

- Склад і розташування активів господарюючого суб'єкта;
- Динаміка і структура джерел фінансових ресурсів;
- Наявність власних оборотних коштів;
- Існування кредиторської заборгованості;
- Склад і структура оборотних коштів;
- Існування дебіторської заборгованості;
- Платоспроможність підприємства.

Кредитоспроможність господарюючого суб'єкта - це наявність у нього передумов для надання кредиту і його здатність повернути кредитні ресурси в строк та погасити проценти за користування кредитом.

Тому існували численні методики, які застосовувались для оцінки майбутніх позичальників, що базувались на особливостях кредитної політики відповідного банку, враховували його технологічні можливості, спеціалізацію, визначені умови кредитного договору, пріоритети в роботі, позиціонування на ринку, стан взаємовідносин із клієнтами, рівень економічної та політичної стабільності в державі тощо.

Смолева Т.М. наголошує, що «різні методики відрізнялися одна від одної кількістю показників, які були складовими загального рейтингу позичальника, а також окремими підходами до індикативних характеристик та пріоритетністю кожної з них. Це давало можливість маневровості

комерційними банками в оцінці фінансового стану потенційних позичальників. Так один і той самий клієнт мав можливість отримати різноманітні класи при оцінці у різних банках. Все залежало від того, яку політику вів банк на ринку банківських послуг і який сегмент економіки мав намір кредитувати найбільше» [3].

На думку Смолевої Т.М. «базовий перелік фінансових коефіцієнтів, що включені до моделі інтегральної оцінки має одинадцять показників, які характеризують усі основні позиції фінансового стану позичальника. До них входять: структура капіталу, прибутковість та рентабельність, ліквідність та платоспроможність, оборотність.

Методичний підхід передбачає «врахування різних показників для розрахунку прибутковості (ЕВІТ, ЕВІТДА, чистий прибуток), що у комбінації з різними базами розрахунку (виручка, активи, інвестований власний капітал) забезпечує незначний рівень кореляції зазначених коефіцієнтів. Це також стосується коефіцієнтів оборотності та ліквідності» [2].

«Аналіз удосконаленої методики, запропонованої НБУ дає змогу виділити ряд новацій в порядку розрахунку кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб, а саме:

- визначення переліку економічних показників для кожного виду економічної діяльності;
- врахування галузевої специфіки суб'єктів господарювання;
- визначення рейтингового класу позичальника з урахуванням величини підприємства (велике, середнє або мале)» [3].

Отже, аналіз кредитоспроможності охоплює цілу низку показників. Визначальними, на наш погляд є, норма прибутку на вкладений капітал і рівень ліквідності. Норма прибутку на вкладений капітал обчислюється як відношення суми прибутку до загальної суми пасиву по балансу. Ліквідність господарюючого суб'єкта - це можливість якнайшвидше погашати свою

заборгованість. Вона визначається співвідношенням величини заборгованості і ліквідних коштів.

Вкладення капіталу має бути ефективним. Під ефективністю використання капіталу розуміється величина прибутку, яка припадає на 1 (одну) гривню вкладеного капіталу. Ефективність капіталу - комплексне поняття, яке включає в себе використання оборотних коштів, основних засобів та нематеріальних активів. Через це аналіз ефективності капіталу проводиться окремими частинами.

Ефективність використання оборотних коштів визначається, головним чином, їх оборотністю. Під оборотністю коштів вважаємо тривалість проходження засобами окремих стадій виробництва і обігу. Оборотність оборотних коштів обчислюється тривалістю одного обороту в днях або кількістю оборотів за звітний період.

Ефективність використання капіталу в цілому. Капітал в цілому являє собою суму оборотних коштів, основних засобів та нематеріальних активів. Ефективність використання капіталу доцільно вимірювати його рентабельністю. Рівень рентабельності капіталу - це відсоткове відношення балансового прибутку до величини капіталу.

Самофінансування - це фінансування власними джерелами: амортизаційними відрахуваннями та з прибутку. Ефективність самофінансування та його рівень залежить від питомої ваги власних джерел. Рівень самофінансування можна визначити за допомогою коефіцієнта самофінансування:

$$K_c = (П + А) / (К + З),$$

де П - прибуток, який перераховують у фонд нагромадження;

А - амортизаційні відрахування;

К - позикові кошти;

З - кредиторська заборгованість та інші залучені кошти.

Однак, господарюючий суб'єкт не завжди може достатньо забезпечити себе власними фінансовими ресурсами і тому часто-густо використовуються позикові й залучені кошти, як додатковий елемент до самофінансування.

Таким чином, ми дійшли наступних висновків, а саме:

1. Аналіз фінансового стану підприємства є важливим елементом системи управління виробництвом. Фінансові аналітики застосовують його як варіант попереднього прогнозу для оцінки інвестиційних проектів; як інструмент прогнозування фінансового стану і результатів діяльності підприємства; для окреслення існуючих поточних недоліків в управлінні виробництвом, розкриття внутрішніх резервів, які є на підприємстві.

2. Метою фінансового аналізу є здатність інформаційно забезпечувати прийняття рішень, на які головним чином впливають фактичні або прогнозовані дані про фінансовий стан підприємства. Цьому передують отримання невеликої кількості визначальних (найбільш інформативних) параметрів, що об'єктивно і всебічно характеризують фінансовий стан підприємства (платоспроможність, фінансову стійкість (незалежність), рентабельність, ймовірність банкрутства і ін.).

3. До основних функцій фінансового аналізу належать:

- незалежна та реальна оцінка фінансового стану, фінансових результатів, ефективності та ділової активності об'єкта аналізу;
- виявлення факторів і причин поточного становища підприємства та результатів його діяльності;
- підготовка і обґрунтування прийнятих управлінських рішень в галузі фінансів;
- виявлення і мобілізація резервів покращення фінансового стану і фінансових результатів, підвищення ефективності всієї господарської діяльності.

4. Завдання фінансового аналізу полягають в інформаційному забезпеченні прийняття обґрунтованих рішень за такими напрямками діяльності підприємства:

- фінансова - керування пасивами, задовільнити потреби підприємства фінансовими ресурсами, обрахунок необхідного розміру, складу і структури джерел фінансування;
- інвестиційна - керування активами, розподілення фінансових ресурсів, обрахунок необхідного розміру, складу і структури активів підприємства, пошук і впровадження інвестиційних проектів;
- операційна - керування фінансовими результатами діяльності; досягнення та підтримання прибуткової поточної діяльності підприємства.

Література до розділу 3.3:

1. Ковалев В.В. Финансовый анализ: управление капиталом, выбор инвестиций, анализ отчетности. - М.: Финансы и Статистика, 2008. 512 с.
2. Терещенко О.О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці. Вісник НБУ. 2012. №9. С.4 -8
3. Смолева Т.М. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників банками України. Фінанси, облік, банки. 2014. № 1(20). С. 241-245.
4. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом? М.: Финансы и статистика, 2007. 428 с.
5. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання: монографія / А. О. Єпіфанов, Н. А. Дехтяр. Т. М. Мельник, І. О. Школьник та ін. / За ред. доктора економічних наук А. О. Єпіфанова. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 286 с.

